

Ελληνικό Παρατηρητήριο Εταιρικής Διακυβέρνησης

Τα διοικητικά συμβούλια των ΔΕΚΟ: Συμπεράσματα από τη δεύτερη ετήσια έρευνα

Τρίτη, 2 Μαρτίου 2010 07:00

URL: <http://www.naftemporiki.gr/news/redirstory.asp?id=1783755>

Οι δημόσιες επιχειρήσεις διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ελληνική κοινωνία, παρέχοντας ένα μεγάλο φάσμα υπηρεσιών στο ευρύ κοινό και απασχολώντας ένα σημαντικό αριθμό εργαζομένων - λόγοι για τους οποίους πρέπει να διοικούνται με γνώμονα το δημόσιο συμφέρον και με βάση τη σύγχρονη και αποτελεσματική εταιρική διακυβέρνηση.

Πρόσφατα ο ΟΟΣΑ (2008) στην Έκθεση του για την εταιρική διακυβέρνηση στις δημόσιες επιχειρήσεις αναφέρει ότι «η εταιρική διακυβέρνηση των δημόσιων οργανισμών και επιχειρήσεων αποτελεί κρίσιμης σημασίας παράγοντα που διασφαλίζει ότι αυτές συμβάλλουν θετικά στην οικονομική κατάσταση μιας χώρας σε επίπεδο αποτελεσματικότητας και ανταγωνιστικότητας» (σελ. 97).

Ειδικότερα, διευκρινίζεται ότι «τα διοικητικά συμβούλια (Δ.Σ.) των δημόσιων επιχειρήσεων θα πρέπει να έχουν την πλήρη ευχέρεια, εξουσία και αντικειμενικότητα να λειτουργούν ως παράγοντες ελέγχου της στρατηγικής που εφαρμόζει η εκάστοτε επιχείρηση καθώς και των μορφών διακυβέρνησης που υιοθετούνται σε κάθε μία από αυτές» (σελ. 49). Το τελευταίο καταδεικνύει τη σπουδαιότητα που δίδεται στα Δ.Σ των επιχειρήσεων αυτών ως μέσα αξιολόγησης της αποδοτικότητάς τους.

Στην Ελλάδα, ο όρος «εταιρική διακυβέρνηση» στις δημόσιες επιχειρήσεις χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 2005, με την ψήφιση του νόμου 3429/2005. Έκτοτε, δεν έχει υπάρξει σχεδόν καμία μεταρρυθμιστική αλλαγή ενώ τα προβλήματα διαχείρισης των επιχειρήσεων αυτών ολοένα και πληθαίνουν.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι κατά τη διάρκεια των ετών αυτών υπήρξε σημαντική μετακίνηση μελών Δ.Σ. τα οποία υπηρέτησαν για λιγότερο από 2 χρόνια, ενώ ο μέσος όρος της θητείας των προέδρων και διευθύνοντων συμβούλων ήταν λιγότερο από 21 μήνες.

Μια πρόσφατη εξέλιξη αποτελούν οι εξαγγελίες του υπουργείου Οικονομικών, οι οποίες σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης (2010) περί «Πολιτικής μετοχοποιήσεων, ιδιωτικοποιήσεων και αναδιαρθρώσεων» του κρατικού Χαρτοφυλακίου συμπεριλαμβανομένων και των ΔΕΚΟ έχουν σκοπό τη μείωση του δημόσιου χρέους.

Βασική προτεραιότητα της κυβερνητικής πολιτικής είναι η εφαρμογή ενός προγράμματος αποκρατικοποιήσεων, που στοχεύει στη μείωση της συμμετοχής του κράτους στην οικονομική δραστηριότητα, στο άνοιγμα των αγορών, στην ενίσχυση του ανταγωνισμού και στην καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των περιουσιακών στοιχείων του Δημοσίου.

Παρακάτω ακολουθούν συνοπτικά τα ευρήματα της δεύτερης ετήσιας μελέτης των ΔΕΚΟ, όπως αυτή δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα του Ελληνικού Παρατηρητηρίου Εταιρικής Διακυβέρνησης (ΕΠΕΔ), όπου μπορείτε να βρείτε ολόκληρη την έκδοση της έρευνας (www.hocg.eu). Η έρευνα αυτή ουσιαστικά αποτελεί συνέχεια της προηγούμενης που πραγματοποιήθηκε το 2008 - η οποία παρουσιάστηκε εκτενέστατα από τις σελίδες της «Ναυτεμπορικής» και παρουσιάζει νέα στοιχεία εξετάζοντας περαιτέρω μεταβλητές.

Μεθοδολογία

Δείγμα

Η συλλογή των δεδομένων βασίστηκε στα Φύλλα Εφημερίδος της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ, Τεύχη Β, ΝΠΔΔ, ΥΟΔΔ και Α.Ε.-ΕΠΕ), όπως αυτά δημοσιεύθηκαν στην ιστοσελίδα του εθνικού τυπογραφείου (www.et.gr) καθώς και από την ιστοσελίδα του Χρηματιστηρίου της Αθήνας (Χ.Α.), στις περιπτώσεις εισηγμένων ΔΕΚΟ.

Η μελέτη αφορά τις ΔΕΚΟ που κατά την περίοδο 2002-2008 είχαν συμπεριληφθεί στους ετήσιους προϋπολογισμούς του υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών και έλαβε χώρα το δεύτερο τετράμηνο του 2009. Εντούτοις από τις 75 ΔΕΚΟ υπήρξαν πλήρη στοιχεία μόνο για τις 56, που αποτελεί και το δείγμα της παρούσας έρευνας.

Η παρούσα μελέτη εξετάζει έντεκα μεταβλητές:

- * Τον αριθμό των συνολικών θέσεων των Δ.Σ.
- * Τον αριθμό αντρών - γυναικών στα Δ.Σ.
- * Το μέγεθος του Δ.Σ. όπως αυτό αποτυπώνεται στις 31/12 κάθε χρόνου
- * Το μέσο μέγεθος του Δ.Σ. για όλα τα έτη
- * Τη μέση διάρκεια θητείας όλων των μελών Δ.Σ.
- * Τη μέση διάρκεια θητείας των μελών Δ.Σ. (μη συμπεριλαμβανομένης της θητείας των προέδρων και διευθύνοντων συμβούλων)
- * Τον αριθμό των θέσεων προέδρων και διευθύνοντων συμβούλων,
- * Το φύλο των προέδρων και διευθύνοντων συμβούλων,
- * Τη μέση διάρκεια θητείας των προέδρων και διευθύνοντων συμβούλων
- * Το διαχωρισμό ή μη των ρόλων του προέδρου και διευθύνοντα συμβούλου
- * Την ύπαρξη κοινών μελών κατά την ίδια χρονική στιγμή σε πάνω από ένα Δ.Σ.

Αποτελέσματα: Τα μέλη των Δ.Σ. και το φύλο τους

Ο συνολικός αριθμός θέσεων Δ.Σ. στις ΔΕΚΟ κατά τα έτη 2002 - 2008 ήταν 927, ενώ ο συνολικός αριθμός μελών 857 - εξαιρώντας τα μέλη που υπηρέτησαν σε περισσότερα από ένα Δ.Σ. την ίδια χρονική περίοδο καθώς και τα μέλη τα οποία μετακινήθηκαν κατά τη διάρκεια των ετών. Κατά μέσο όρο, υπήρξαν 16,5 θέσεις σε κάθε Δ.Σ. δημόσιας επιχείρησης κατά την επταετία 2002 - 2008.

Σε 21 (37,5%) δημόσιες επιχειρήσεις υπηρέτησαν μέχρι 10 μέλη, ενώ αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι σε 5 εταιρείες

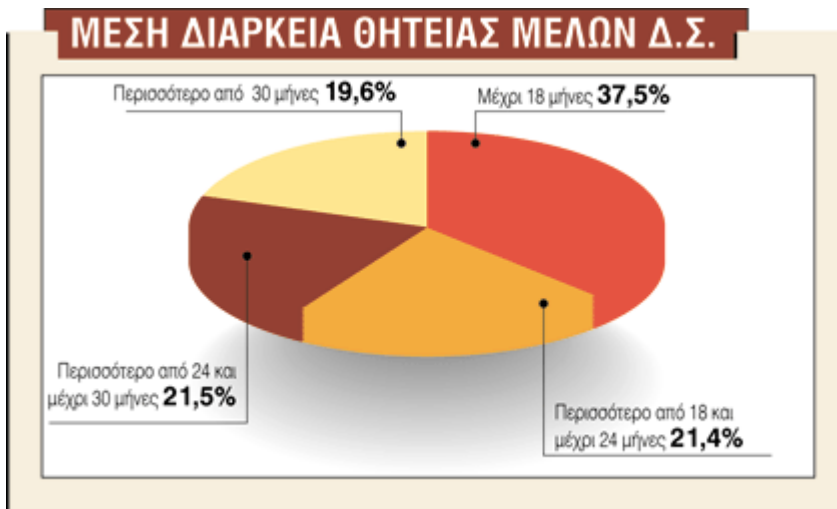
(9%) περισσότερα από 30 μέλη προσέφεραν υπηρεσίες στα εν λόγω έτη.

Η συμμετοχή των γυναικών στη σύνθεση των Δ.Σ. είναι χαμηλή. Ειδικότερα, 99 θέσεις μελών Δ.Σ. από τις 927 κατείχαν γυναίκες (ποσοστό 10,6%) με μέσο όρο 1,76 γυναίκες ανά Δ.Σ. Επιπρόσθετα, 96 από τα 857 μέλη (ή το 11,2%) ήταν γυναίκες. Αξίζει να σημειωθεί ότι 16 δημόσιες επιχειρήσεις (ποσοστό 28,6%) δεν είχαν καμία γυναίκα μέλος Δ.Σ., ενώ 19 (ποσοστό 33,9%) είχαν μόνο μία.

Ίδια τάση παρατηρείται και στις εισηγμένες εταιρείες στο Χ.Α. σύμφωνα πάντα με τις ετήσιες εκθέσεις του ΕΠΕΔ. Η εκπροσώπηση του γυναικείου φύλου στα Δ.Σ. των εισηγμένων άγγιζε το 11,5% το 2006 ενώ το 2007 έφτασε το 10,8%. Τέλος, το 2008 διαμορφώθηκε στο 10,6%.

Αντίθετα το ανδρικό φύλο είχε τη μεγαλύτερη συμμετοχή στα Δ.Σ. των δημόσιων επιχειρήσεων. Για την περίοδο 2002 - 2008 οι 828 θέσεις στα Δ.Σ. (ποσοστό 89,3%) από το σύνολο των 927 θέσεων καλύφθηκαν από άντρες με μέσο όρο 14,7 ανά επιχείρηση. Επεκτείνοντας την ανάλυσή μας, υπήρξαν 761 (ποσοστό 88,8%) άντρες μέλη Δ.Σ. επί συνόλου 857 μελών.

Μέση διάρκεια θητείας μελών

Η μέση διάρκεια θητείας όλων των μελών κάθε Δ.Σ. ήταν 21,66 μήνες. Σε 21 από τις 56 δημόσιες επιχειρήσεις (ποσοστό 37,5%) τα μέλη υπηρέτησαν στο Δ.Σ. για λιγότερο από 18 μήνες, ενώ υπήρξαν 12 επιχειρήσεις (ποσοστό 21,4%) των οποίων τα μέλη υπηρέτησαν για περισσότερο από 18 μήνες αλλά παραιτήθηκαν ή αντικαταστάθηκαν σε λιγότερο από 2 χρόνια. Επίσης, υπήρξαν 13 (ποσοστό 21,5%) επιχειρήσεις στις οποίες τα μέλη τους παρέμειναν στο Δ.Σ. από 2 έως 2,5 χρόνια και 10 επιχειρήσεις (ποσοστό 19,6%) όπου τα μέλη υπηρέτησαν για περισσότερο από 2,5 χρόνια (Διάγραμμα 1). Τέλος, τα ευρήματα της έρευνας κατέδειξαν ότι η ελάχιστη θητεία μέλους Δ.Σ. ήταν 7,2 ενώ η μέγιστη 49,5 μήνες.

Διάγραμμα 1: Μέση διάρκεια θητείας μελών Δ.Σ.

Στην παρούσα έρευνα μελετήσαμε επιπροσθέτως και τη μέση διάρκεια μελών Δ.Σ. μη συμπεριλαμβανομένου του πρόεδρου και του διευθύνοντος συμβούλου. Παρατηρήθηκε λοιπόν, ότι με την εξαίρεση από τη μέτρηση της μεταβλητής αυτής των θητειών των δύο θέσεων ο μέσος όρος θητείας για τα υπόλοιπα μέλη του Δ.Σ. σημείωσε μικρή αύξηση (22,4 μήνες από 21,66).

Αριθμός θέσεων προέδρων και διευθύνοντων συμβούλων

Ο συνολικός αριθμός θέσεων προέδρων ήταν 137 με μέσο όρο 2,45 για κάθε επιχείρηση για τα έτη 2002 - 2008. Πιο συγκεκριμένα, ο ακριβής αριθμός των προέδρων Δ.Σ. ήταν 119 λαμβάνοντας υπόψη την κινητικότητά τους σε διάφορα άλλα Δ.Σ. των επιχειρήσεων με την ιδιότητα αυτή.

Πιο συγκεκριμένα, για 55 ΔΕΚΟ για τις οποίες βρέθηκαν στοιχεία, σε 19 (ποσοστό 34,5%) δεν υπήρξε καμία αλλαγή προέδρου σε όλη τη διάρκεια των ετών 2002 - 2008, ενώ σε 10 (ποσοστό 18,2%) η θέση του προέδρου άλλαξε μόνο μια φορά. Τέλος, 26 επιχειρήσεις (ποσοστό 47,3%) άλλαξαν τον πρόεδρο του Δ.Σ. τους τουλάχιστον 2 φορές.

Ο συνολικός αριθμός θέσεων διευθύνοντων συμβούλων που υπηρέτησαν στα Δ.Σ. ήταν 111, με μέσο όρο 2,17 για κάθε επιχείρηση. Ο ακριβής όμως αριθμός τους ήταν 100 αν εξαιρέσουμε τις περιπτώσεις όπου οι διευθύνοντες σύμβουλοι

κατείχαν το ίδιο αξίωμα σε περισσότερες από μια επιχειρήσεις.

Για 51 από τις 55 ΔΕΚΟ για τις οποίες βρέθηκαν στοιχεία υπήρχαν 19 επιχειρήσεις (ποσοστό 37,3%) οι οποίες εμπιστεύθηκαν τον ίδιο διευθύνοντα σύμβουλο, 14 (ποσοστό 27,5%) που τον αντικατέστησαν μια φορά και 12 (ποσοστό 23,5%) οι οποίες πραγματοποίησαν δύο αλλαγές διευθύνοντος συμβούλου. Τέλος, 6 επιχειρήσεις (ποσοστό 11,7%) προχώρησαν σε αλλαγή του ρόλου αυτού τουλάχιστον 3 φορές.

Μέση χρονική διάρκεια θητείας προέδρων και διευθύνοντων συμβούλων

Η μέση θητεία των προέδρων Δ.Σ. ήταν 20,5 μήνες. Πιο συγκεκριμένα, σε 18 επιχειρήσεις (ποσοστό 32,7%) οι πρόεδροι των Δ.Σ. υπηρέτησαν μέχρι ένα χρόνο, ενώ 23 (ποσοστό 41,8%) είχαν στο Δ.Σ. τους προέδρους για χρονική διάρκεια από ένα έως δύο χρόνια.

Επίσης, σε 10 επιχειρήσεις (ποσοστό 18,2%) οι πρόεδροι κατείχαν το αξίωμά τους από δύο έως τρία έτη. Σημαντικό εύρημα της έρευνας ήταν ότι βρέθηκαν μόλις 4 επιχειρήσεις (ποσοστό 7,3%) όπου ο ίδιος πρόεδρος παρέμεινε στην κορυφή του Δ.Σ. για περισσότερο από 3 έτη.

Η μέση θητεία των διευθύνοντων συμβούλων ήταν 19,48 μήνες. Σε 19 επιχειρήσεις (ποσοστό 37,3%) ο διευθύνων σύμβουλος παρέμεινε στο Δ.Σ. τους μέχρι ένα χρόνο, ενώ παρόμοια σε 19 (ποσοστό 37,3%) ο διευθύνων σύμβουλος υπηρέτησε το Δ.Σ. για χρονικό διάστημα από ένα έως δύο χρόνια.

Τέλος, για 12 επιχειρήσεις (ποσοστό 23,5%) ο διευθύνων σύμβουλος παρέμεινε στη θέση του από δύο έως τρία έτη. Σημειώνεται ότι μόνο μια επιχείρηση (ποσοστό 1,9%) κράτησε το διευθύνοντα σύμβουλό της για περισσότερο από 3 χρόνια.

Η έρευνα επίσης έδειξε ότι κατά την περίοδο 2002 - 2008 μόνο 3 γυναίκες υπηρέτησαν ως πρόεδροι (σε διαφορετικές επιχειρήσεις) ενώ 116 ήταν άντρες. Ίδια αποτελέσματα και για τους διευθύνοντες συμβούλους καθώς υπήρξαν μόνο 3 γυναίκες και 97 άντρες.

Μέγεθος διοικητικού συμβουλίου

Το μέσο μέγεθος Δ.Σ. των 56 ελληνικών επιχειρήσεων που εξετάστηκαν την περίοδο 2002 - 2008 ήταν 8,2 μέλη, με την πλειοψηφία (36 επιχειρήσεις ή 64,3%) να έχουν προτίμηση για διοικητικά συμβούλια μέχρι 9 μέλη.

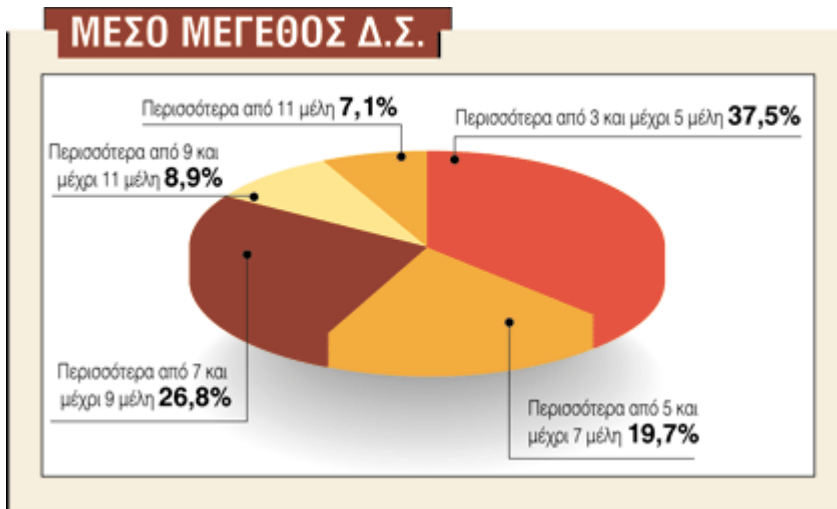
Το μέσο μέγεθος των Δ.Σ. στις ελληνικές δημόσιες επιχειρήσεις, όπως διαμορφωνόταν στις 31/12 κάθε έτους, ήταν μεταξύ οκτώ και εννέα μελών - το οποίο είναι παρόμοιο με το μέσο μέγεθος των Δ.Σ. των εισηγμένων εταιρειών (7,8 μέλη το 2006, 7,9 για τα έτη 2007 και 2008, ΕΠΕΔ). Ο αριθμός αυτός συμπίπτει με τις διατάξεις του Νόμου 3429/2005 όπου δηλώνεται ξεκάθαρα ότι το μέγεθος των Δ.Σ. των ελληνικών δημόσιων επιχειρήσεων δεν πρέπει να υπερβαίνει τα 9 μέλη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο νόμος αφήνει περιθώρια υπέρβασης του ανώτατου ορίου των εννέα μελών στις περιπτώσεις όπου στη δημόσια επιχείρηση ισχύουν ειδικές διατάξεις περί αντιπροσωπείας εργαζομένων στο Δ.Σ. της.

Το μέσο μέγεθος Δ.Σ. των 56 ελληνικών επιχειρήσεων που εξετάστηκαν την περίοδο 2002 - 2008 ήταν 8,2 μέλη, με την

πλειοψηφία (36 επιχειρήσεις ή 64,3%) να έχουν προτίμηση για διοικητικά συμβούλια μέχρι 9 μέλη ενώ 20 (ποσοστό 35,7%) να έχουν περισσότερα από εννέα μέλη στη σύνθεσή τους (Διάγραμμα 2).

Διάγραμμα 2: Μέσο μέγεθος Δ.Σ.

Διαδικότητα και διαχωρισμός των ρόλων προέδρου και διευθύνοντος συμβούλου

Το έτος 2005 ήταν σημαντικό για το θέμα του διαχωρισμού των ρόλων των δύο κορυφαίων θέσεων του Δ.Σ. Ο νόμος 3429/2005 περιέγραψε με σαφήνεια όχι μόνο το διαχωρισμό αρμοδιοτήτων των δύο αυτών θέσεων αλλά και τα τυπικά προσόντα ενός υποψηφίου διευθύνοντος συμβούλου. Περισσότερες από το 95% των ελληνικών επιχειρήσεων εφάρμοσαν την ισχύουσα νομοθεσία.

Ύπαρξη ίδιων προσώπων σε διαφορετικά Δ.Σ.

Από τις 927 θέσεις μελών Δ.Σ. οι 93 κατέχονταν από 42 μέλη οι οποίοι υπηρετούσαν σε περισσότερα από ένα Δ.Σ. την ίδια χρονική περίοδο, ενώ 19 μετακινήθηκαν κατά τη διάρκεια των ετών σε διαφορετικά Δ.Σ. Τα 42 αυτά άτομα (ποσοστό 4,9%) από το σύνολο των 857 μελών υπηρέτησαν σε 34 δημόσιες επιχειρήσεις (ποσοστό 60,7%).

Πιο συγκεκριμένα, 37 μέλη κατείχαν θέση σε δύο διαφορετικά Δ.Σ., δύο μέλη σε τρία Δ.Σ., δύο επίσης μέλη σε τέσσερα Δ.Σ. και ένα μέλος σε πέντε Δ.Σ.

Τέλος, 16 μέλη από τα 42, η «elite», κατείχαν 11 θέσεις διευθύνοντων συμβούλων επί συνόλου 111 θέσεων και 18 θέσεις προέδρων επί συνόλου 137 θέσεων όπως προαναφέρθηκε παραπάνω.

Συμπεράσματα

Η έλλειψη αποτελεσματικών πρακτικών εταιρικής διακυβέρνησης αλλά και οι συνεχείς οικονομικές δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι δημόσιοι Οργανισμοί τις περασμένες δεκαετίες, οδήγησαν στη λήψη δραστικών μέτρων από πλευράς Πολιτείας.

Το έτος 1996 ήταν καθοριστικό για την εξέλιξη των δημόσιων επιχειρήσεων με τη θέσπιση του Νόμου 2414/1996. Ο Νόμος αυτός καθιέρωσε τη δυνατότητα μετατροπής αυτών σε ανώνυμες εταιρείες και εισήγαγε την έννοια του στρατηγικού και επιχειρησιακού σχεδιασμού, τη συμμετοχή των εργαζομένων στα Δ.Σ. καθώς και την προστασία του καταναλωτή.

Τα επόμενα χρόνια και συγκεκριμένα το 2005 το ελληνικό κράτος θέσπισε νομοθετικά ένα σύστημα διακυβέρνησης των δημόσιων επιχειρήσεων με τη εισαγωγή του Νόμου 3429/2005. Ο νέος αυτός νόμος είχε ως κύριο σκοπό τον οργανωτικό και λειτουργικό εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων αυτών.

Παρ' όλα αυτά, τα ετήσια απολογιστικά δελτία των ΔΕΚΟ δείχνουν ότι αυτές συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν οργανωτικά και οικονομικά προβλήματα. Κύριος στόχος της μελέτης αυτής ήταν να διαλευκάνει το ήδη συγκεχυμένο τοπίο της εταιρικής διακυβέρνησης των ΔΕΚΟ κατά την περίοδο 2002 - 2008. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι κατά τη διάρκεια των ετών αυτών υπήρξε σημαντική μετακίνηση μελών Δ.Σ. τα οποία υπηρέτησαν για λιγότερο από 2 χρόνια, ενώ ο μέσος όρος της θητείας των προέδρων και διευθύνοντων συμβούλων ήταν λιγότερο από 21 μήνες.

Από την άλλη, η παρουσία των γυναικών στα Δ.Σ. ήταν φτωχή. Το μέσο μέγεθος των Δ.Σ. δεν άλλαξε σημαντικά, μολονότι μια μικρή απόκλιση προς τα κάτω παρουσιάσθηκε εξαιτίας του νόμου 3429/2005. Επίσης, η δυαδικότητα μειώθηκε δραματικά μετά την επιβολή του παραπάνω νόμου, ο οποίος ξεκαθάριζε ρητά το διαχωρισμό των ρόλων μεταξύ προέδρου και διευθύνοντος συμβούλου.

Τέλος, η ύπαρξη ίδιων μελών στα Δ.Σ. ήταν σημαντική αφού το 4,9% του συνόλου των μελών των Δ.Σ. υπηρέτησε στο 60,7% των δημόσιων Οργανισμών.

Οι στόχοι του παρόντος ερευνητικού έργου αφορούν στη συστηματική αποτύπωση της δομής και διάρθρωσης των Δ.Σ. των ελληνικών ΔΕΚΟ καθώς και στην αποτελεσματικότητα των πρακτικών που εφαρμόζουν οι τελευταίες στην εταιρική τους διακυβέρνηση. Η προσπάθεια αυτή αποφασίστηκε και υλοποιήθηκε για δεύτερη φορά με τη σοβαρότητα που της αξίζει εκτιμώντας ότι θα χρησιμοποιηθεί από τους ιθύνοντες.

* **ΔΡ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ν. ΚΟΥΦΟΠΟΥΛΟΣ** (BSc, MBA, PhD, MCMI, MCSI, FIBC) αν. καθηγητής στη Σχολή Διοίκησης του Πανεπιστημίου Μπρουνέλ (Brunel University) του Ηνωμένου Βασιλείου, στη Στρατηγική των Επιχειρήσεων, διευθυντής του Ερευνητικού Κέντρου Διεθνών Επιχειρήσεων και Στρατηγικής σε Αναδυόμενες Αγορές και επιστημονικός διευθυντής του ΕΠΕΔ (www.hocg.eu).

Στη 19χρονη ακαδημαϊκή του καριέρα έχει διδάξει σε αγγλικά και αμερικανικά πανεπιστήμια και έχει πιστοποιηθεί ως εξ αποστάσεως εκπαιδευτής. Συμμετέχει στη συντακτική επιτροπή πολλών ακαδημαϊκών περιοδικών και έχει δημοσιεύσει πλέον των ογδόντα άρθρων σε συνέδρια, συλλογικούς τόμους και ακαδημαϊκά περιοδικά. Έχει συστήσει εταιρεία συμβούλων επιχειρήσεων (Gnosis Management Consultants, www.gnosisconsultants.com), με έδρα το Λονδίνο και αντικείμενο εργασιών τη Στρατηγική και Εταιρική Διακυβέρνηση των Επιχειρήσεων.

Οι ερευνητές του ΕΠΕΔ κ.κ. Βασίλειος Θ. Ζούμπρος, Ιωάννης Π. Γκλιάτης, Ευδοκία Χ. Τσώνη, Νίκη Αγαλιώτη και Μαρία Αργυροπούλου συνετέλεσαν στη συλλογή, επεξεργασία και ανάλυση των στοιχείων καθώς και στη συγγραφή της έρευνας αυτής.

© 1996 - 2010, Η ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ - Π. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ & ΣΙΑ Α.Ε. - ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή, ολική, μερική ή περιληπτική ή κατά παράφραση ή διασκευή απόδοση του περιεχομένου του παρόντος web site με οποιονδήποτε τρόπο, ηλεκτρονικό, μηχανικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλο, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη. Νόμος 2121/1993 και κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα.